

РЕЦЕНЗИЯ
на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна
степен “Доктор „
на тема:
„ПРИЛОЖИМОСТ НА АМЕРИКАНСКИ МОДЕЛИ ЗА
ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ЧАСТНИ УЧИЛИЩА В
БЪЛГАРИЯ”

Област на висше образование: Педагогически науки
Професионално направление 1.1. „ Теория и управление на образованието“,
Научна специалност Управление на образованието (Образователен мениджмънт)

Автор на труда: Цвета Красиминова Каменополска
Рецензент: проф. дпн Ваня Спасова Георгиева

Данни за автора

Авторката на разглеждания труд Цвета Красиминова Каменополска е бакалавър по икономика (агробизнес) в Университет за Национално и Световно Стопанство – София от м. юни 2000 година, магистър по международни икономически отношения – април 2003 година, специализант в Езиков център „Britanica” през 2014 година, докторант в свободна форма към Софийски университет “Св. Кл.Охридски” факултет по Педагогика от 2018 година. Има професионална квалификация „Учител“ от 2012 година. Има реализирани допълнителни обучения по „Ключове (пътища, начини) за високоефективно преподаване и учене“ и „Изучаване на мисловни модели за високи постижения“ в The Pacific Institute, Seattle, USA.

Професионалната ѝ дейност близо 20 години е съсредоточена в областта на образованието и протича предимно в сферата на Американско-английска Академия, София – в началото като учител от предучилищна до горна училищна възраст, а в последствие като заместник-директор по учебната част и изпълнителен директор на училище. Дейностите и са били и са свързани с: обучения; организиране, управление и контрол на административната дейност на училището; реализация на училищната акредитация; планиране, организиране, управление и контрол на учебната и финансова дейности на училището (предимно от частната сфера); работа с родители, различни други инстанции и контактни групи.

Основните ѝ професионални интереси през годините са били насочени към наблюдаване на средства за реализация на ефективността на образователната дейност, управлението и цялостния мениджмънт в училища от частния сектор на образованието.

Обща характеристика на представените материали

Предложеният за рецензиране дисертационен труд е структуриран върху 331 страници текст, в който има увод, три глави, изводи, заключение, описание на литературни източници, 8 приложения (включващи главно анкети с ученици, родители, мениджърски екипи, както и въпроси, използвани при организирането на фокус групите в изследването).

Посочени са като ползвани 97 литературни източника, повечето от които на латиница - по-точно 19 на кирилица и 78 на латиница. Референциите към използваните литературни източници в списъка са акуратно отразени в текста. Ползваната литература включва най-вече трудове от последните десетина години насам. В литературната справка са отразени съобразно правилата на цитиране и датите на използване на съответните интернет източници.

Дисертационният труд е комплектован с автореферат, който в рамките на 52 страници отразява най-важните съдържателни моменти в изследването. Трудът е авторски по своя характер и е допълнен с три публикации на Цвета Каменополска в педагогическия печат, които отговарят на отделни части от съдържанието му.

Актуалност и значимост на труда

Научната област на изследването съобразно визираната тема е в областта на мениджмънта на съвременното частно образование, а това е една сравнително малко изследвана област в науките за образование у нас. Това по принцип свързва изследването с множество въпроси и го прави както актуално, така и значимо.

Актуалността на изследването според мен идва и от комбиниране на изследователските анализи върху няколко обекта: от една страна училища в САЩ, където докторантката е натрупала лични наблюдения върху американския модел на училищно управление и от друга страна - четири групи от ученици, родители, учители и управляващи български частни училища и ученици, родители, учители и управляващ персонал в частни училища с различно приложение на американски модели на организация и управление на образователния процес.

Тази комбинация има своето актуално значение, защото динамиката на промените в българската образователна система изискват задълбочени, многоаспектни и практически релевантни на съвременните потребности сравнителни изследвания за мястото, ролята, съдържанието и управленческите проекции на ефективни модели от други образователни пространства. Чрез отправяне на вниманието към проблеми на някои частни училища дисертацията се докосва до глобалния въпрос – коя е спецификата

на управление на нашето училищно образование и доколкото то може или е полезно да бъде трансформирано.

Адекватност на методиката. Методология

В предложения за рецензиране труд доминират процесите синтез, анализ, сравняване, оценка, обобщаване (предимно в първа глава), а съчетаването на теоретично и емпирично изследване във втора и трета глава има крайна дестинация – създаване на концептуален комплексен модел за осигуряване на възможности за пренос на американски модели на управление и организация на образование в българската образователна система и по специално в нейния частен сектор.

От методологична гледна точка, налице са логично обосновани връзки между цел, задачи, работна хипотеза и ограничителна рамка на изследването. Темата на изследването съответства на неговото съдържание. Задачите са приведени във форма на етапи на изследването. Отделните глави и съдържанието в тях са последователни, логически свързани, пълно и комплексно разкриват темата. Хипотезата пряко е обвързана с предмета и целта на изследване.

Емпиричната част, която е извършена от докторант Каменополска основателно търси силните и слабите страни на управлението на образованието в американските училища, възможностите за евентуални промени и рисковете в управлението им. Освен това се прави проверка на приложимостта на концептуалния модел в образователната практика с помощта на фокус група.

Характеристика на основния текст

В първа глава вниманието е насочено към анализ на основополагащите принципи на образованието в САЩ и съответно необходимостта от поява през последните години на нови изисквания към качеството на дейностите и резултатите от обучението. Направена е научна обосновка на фактори за промяна в методологичните позиции за доминантите в американското образование. Демонстрира се компетентност по отношение на основни документи, свързани с разработване на нови стратегии за училищно образование. Акцентира се на необходимостта от спазване на иерархия в управлението, но и съответствие и съотносимост при вземане на решения на различни нива в отделните щати. Акцентира се на специфични особености като доминиращите ценности, които се възпитават, използването на технологиите, ролята на различните тестови проверки, начина на общуване, родителското съдействие, управлението чрез съучастие, дори видовете наказания и др..

Втора глава е необходима за разкриване на гледната точка на докторант Цвета Каменополска за основните параметри на промените,

които очертават контурите на нейния концептуален модел за пренос на методи на управление и организация в български частни училища. С изключение на параграфа, в който се описва системата на училищното образование в България и нейното управление, внимание заслужава направения SWOT-анализ на частния сектор у нас и сравнителния анализ на приликите и различията между трите частни училища, в които има различни нива на пренос на американски опит за организация и управление на образователния процес.

Третата глава е логично продължение, задълбочаване и разширяване на сравнителния анализ, направен в предходната такава. В тази глава са маркирани резултатите от анкетно проучване на четири групи респонденти, като техните отговори са съотнесени към 14 предварително определени критерии за начините на работа в т.нар. от докторантката български и американски училища. Значим факт за цялостното изследване е новия SWOT-анализ като следствие от анкетирането и обосновката на текстащата рамка за успешно училище като основа за разработване на теоретичен модел за прилагане на американски управленски опит в българското частно образование. Евентуалните промени в четири основни направления на дейност се подлагат на преценка в специално организирана за целта фокус група.

Научни приноси

Прочитът на ръкописа убеждава, че по своя характер той представя изследване, което обхваща търсения и анализи на авторката в образователна сфера, в които тя е натрупала преки наблюдения, а чрез дисертационния труд е реализирала амбиции за дълбочина и широта на анализа и изследвания върху възможността направените от нея сравнителни анализи и обобщения да подпомогнат реалната управленческа практика в частния сектор на българската училищна система.

Може да се твърди, че представеният дисертационен труд се характеризира със съвременен характер на търсенията и достига до начални заключения и изводи за същността, особеностите и значението на една сравнително нова предметна област у нас – мениджмънт на частното образование, в рамките на които има съчетаването на интернационални програми.

Той има характеристиките на изследване, с което може да бъде защитена научната степен Доктор. По-детайлно, аргументи затова намирам в приносите, номерирани в автореферата като №2, №3, №4.

Преценка на публикациите и автореферата

Съдържанието на автореферата отговаря на основните характеристики на цялостното изследване, като ги предава синтезирано.

Списъкът с достатъчно за приемане на публичност брой публикации по дисертацията показва, че отделни нейни части са публикувани в източници, които имат академичен характер и са достъпни както за научни работници в областта на образованието, така и за работещите в най-различни образователни институции у нас, не само в сферата на частния сектор.

Да се надяваме, че ще бъде представен на по-широк кръг колеги или читатели и обобщен анализ на частния сектор в българското образование с коментар за неговите положителни и отрицателни страни, който е посочен като принос на докторанта.

Бележки и препоръки

Текстът в този сектор на рецензията само подчертава възникналия в рецензента интерес към представения в дисертацията сравнителен анализ на отделни моменти от управлението и организацията на учебната дейност в американски училища и някои български такива.

1. Доколкото съм запозната с основни принципи, които действат в организацията на американското училищно образование и решаването на редица онтодидактични проблеми има една методологична позиция, която ми се искаше да видя по-широко застъпена в дисертацията, защото не се прилага в нашата образователна система, а е много значима от организационна гледна точка. Тя води до факта, че в различните училища (понякога и в рамките на едно и също училище) се диференцират групи от ученици, способни за т.нар. академично развитие и отделно от тях, групи от ученици, които мислят предимно практически. Възможно е в рамките на едно и също училище да съществуват групи за интензивно обучение по език и математика и групи ученици с по-ниски нива на способност и подготовка, които се обучават по различен начин по математика и език в зависимост от констатираните възможности. Този тип организация, който допълва наличието на широка избираемост в къркюълма въобще не противоречи на основополагащата американска философия, че всяко дете може да бъде успяващо и че неговите интереси и възможности са в центъра на образователната политика. Напротив, наличието на три основни програмни схеми в американското образование (1. академична, 2. общообразователна и 3. практическа) при които се внася по-различно образователно съдържание и методи на обучение, при това могат да се дават различни кредити за отделни кластери, образователни програми и учебни дисциплини, в зависимост от доминиращия спектър на

дейностите и продължителността на обучението, осигурява така желаната индивидуализация и диференциация съобразно потребностите, интересите и потенциалните възможности на отделните ученици. Едновременно с това на управленческо ниво в отделни щати са предвидени възможности за преходи (макар и трудно осъществими) от една програмна схема към друга по време на процеса на образование в рамките на самото училище. Всичко това прави управлението на американското училище достатъчно сложно и многостепенно, но много полезно за отделни ученици. *Препоръчвам на докторант Цвета Каменополска в една бъдеща книга по тематиката на дисертацията да бъде намерен отговора на въпроси като практически полезен, идеологически адекватен, реално възможен и желан ли е този модел на съществуването на различни по спектър типове национални учебни планове у нас и възможно ли е това да става в рамките на едно и също училище у нас. Възможно ли е общественото мнение и национални традиции да допуснат такава диференциация на нормално развиващите се в интелектуален план, но изоставащи в резултатите си ученици при обучението по математика, някои природни науки, литература, обучението по технологии и изкуство например. Бих желала да получа отговор дали това представлява интерес за докторантката и дали може да бъде спектър на бъдещи изследвания на основата на тази дисертация.*

2. Добре би било в текста да се види по ясно разграничаване на понятията „качествено“, „ефективно“ и „успешно училище“, както и да има по ясен отговор на въпроса „как“ може да се осъществяват промените. Но аз съм удовлетворена от факта, че в дисертацията се засяга въпроса за американското разбиране на категорията „училище за всичко“. Свързването на образователния процес в училищното образование с прилагателни като „обширен, изчерпателен, всеостранен“, а не с класическото „овладяване основите на отделните науки“ се появява като нагласа и у нас през последните години (дори не само в частния сектор). *Дисертацията само би спечелила, ако беше разширен още малко и подкрепен с данни анализа как американското образование в горната степен се организира така, че осигурява тази широта на подготовката и функционална грамотност на учениците без да следва класическия подход за съответствие на съдържанието на учебните дисциплини на отделни клонове от отделни научни области. Търсех по-ясен и категоричен отговор на въпроса - американските частни училища, чиято организация и управление заслужават внимание за нас (не само в тексастката рамка) какви са - предимно прогресивни училища с холистичен подход или не. И ако да, по какво точно те се отличават от възникналите прогресивни*

училища у нас? Частните училища в България, които се стремят да бъдат иновативни приближават ли се до модела „училище за всичко“ или до рамката „успешно училище“? Ако отговорът е „не“ каква е иерархията от проблеми, които пречат отговорът да е „да“?

Въпроси

1. Предложения модел за промяна има твърде общ характер и затова може да се използва не само в частния сектор, но и в други училища. Въпросът е: кое в него е специфичното, което го прави модел за осигуряване на ефективност именно в частни училища и кое от него може да осигури ефективна промяна в управлението на българските училища по принцип?
2. Защо в обработката на резултатите от анкетата не са приложени съответните инструменти, с помощта на които може да се направи по-категорично извода за наличие или липса на статистически значими разлики в отговорите?

Заклучение

Като заключение, на основата на демонстрираните умения за компаративно изследване на докторант Каменополска, актуалност и значимост на труда за педагогическата общност у нас, както и на наличието на определен спектър от научно-приложни резултати съобразно Закона за развитието на академичния състав в Република България мога да твърдя, че *предложеният от докторант Цвета Красиминова Каменополска труд на тема „Приложимост на американски модели за организация и управление на частни училища в България“ има характеристиките на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ в Област на висше образование 1. Педагогически науки, Професионално направление 1.1 Теория и управление на образованието (образователен мениджмънт).*

Считам, че избраното за оценяване на неговия характер научно жури може да гласува положително за получаване на тази научна степен от Цвета Красиминова Каменополска. Личното ми решение е да гласувам положително.

17.02.2020

Рецензент:
проф. дн Ваня Сп. Георгиева